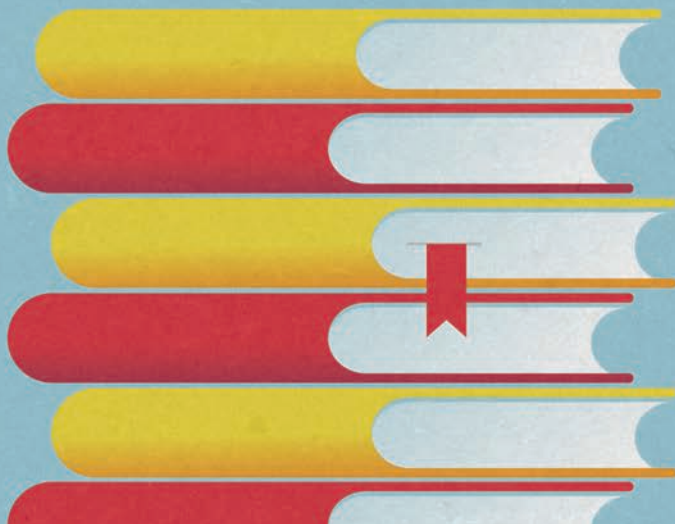
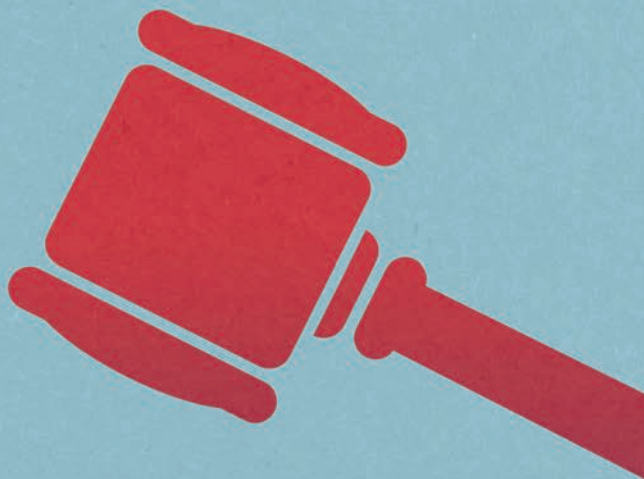

Pòrtic

Joan Ridao

Una història del català a l'escola

Del Decret de Nova Planta
al 25% de castellà

Joan Ridao

Una història del català a l'escola

Del Decret de Nova Planta al 25% de castellà

Pòrtic

Primera edició: febrer del 2023

© Joan Ridaó, 2023

Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions, SLU, Pòrtic

Av. Diagonal, 662-664

08034 Barcelona

ISBN: 987-84-9809-532-6

Dipòsit legal: B. 314-2023

Fotocomposició: Grup62

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor.

La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries.

En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement.

A Grup62 agraïm que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autores i autors perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.

Adreueu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra. Podeu contactar amb CEDRO a través del web www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47..

ÍNDEX

1. Introducció: soroll de togues per commemorar els 300 anys de persecució del català a l'escola 13
2. Els segles XVIII i XIX: de la Nova Planta borbònica a la uniformització del període liberal 27
 - 2.1. *La Nova Planta, també cultural i lingüística. De les «providencias disimuladas» a la Reial Cèdula d'Aranjuez i la Provisió del comte de Floridablanca* 28
 - 2.2. *L'Estat liberal i la castellanització total de l'escola: quatre plans d'instrucció pública i la Llei Moyano per tancar-ho.* 34
3. El segle XX: sota el signe de la prohibició i dels intents de fer sobreviure i normalitzar el català a l'escola . . . 43
 - 3.1. *La Primera Restauració i el Decret Romanones o «que no se enseñe en idioma o dialecto que no sea la lengua castellana»* 44
 - 3.2. *La voluntariosa però efímera tasca de la Mancomunitat de Catalunya (1914-1923/25)* 59

3.3.	<i>L'anorreament de la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930)</i>	64
3.4.	<i>La Segona República (1931-1939): entre l'oficialitat i l'aposta per un sistema de segregació bilingüe</i> . . .	69
	<i>El decret del bilingüisme del govern provisional</i>	71
	<i>El model lingüístic de la Constitució de 1931</i> . . .	74
	<i>L'Estatut de 1932 i l'obra educativa de la Generalitat</i>	78
3.5.	<i>El franquisme: l'asfíxia total (1939-1975)</i>	85
	<i>La repressió ferotge del primer franquisme</i>	86
	<i>El tardofranquisme i les primeres mesures liberalitzadores del català a l'ensenyament</i> . . .	92
4.	<i>L'etapa de l'autonomia política (1980-x)</i>	101
4.1.	<i>Les noves perspectives per a l'ensenyament en català a partir de l'autonomia i l'oficialitat del català</i>	101
4.2.	<i>Un balanç condicionat per les estretors del model lingüístic constitucional</i>	109
4.3.	<i>El règim jurídic lingüístic i les competències educatives en la Constitució de 1978. La jurisprudència primerenca del Tribunal Constitucional</i>	114
4.4.	<i>L'Estatut de 1979: una mica més enllà de la casella de 1932</i>	120
4.5.	<i>La Llei de Normalització Lingüística de 1983 i la institucionalització del model de conjunció lingüística. De la «doble línia» a la immersió</i>	123
	<i>El desplegament embrionari de la Llei de Normalització Lingüística a l'ensenyament i el programa d'immersió lingüística</i>	128

	<i>Els anys 1990: la consolidació d'un model d'èxit. La Llei de Política Lingüística de 1998, la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries i la plenitud del programa d'immersió lingüística</i>	133
5.	L'Estatut de 2006 i la Llei d'Educació de Catalunya de 2009	139
5.1.	<i>L'Estatut i les bases del règim jurídic lingüístic a Catalunya</i>	139
5.2	<i>La sentència de 2010 sobre l'Estatut: la mare de totes les batalles que vindran</i>	144
	<i>Els beneficis de la noció de «llengua pròpia» . . .</i>	145
	<i>Els drets lingüístics: no existeix el dret dels pares a triar la llengua en què els fills reben l'educació</i>	146
	<i>El deure de conèixer el català en l'ensenyament</i>	148
5.3.	<i>La Llei d'Educació de Catalunya de 2009 i les normes que la despleguen</i>	151
6.	Viacrucis abans de Pasqua: la imposició judicial del 25% de castellà i la Llei Wert	155
6.1.	<i>Les primeres sentències sobre la proporció d'ús de les llengües a l'ensenyament</i>	156
6.2.	<i>La Llei Wert o el dret dels pares a decidir que els seus fills rebin ensenyament en castellà. Les sentències del Tribunal Constitucional que l'anul·len</i>	163
6.3.	<i>La sentència del Tribunal Constitucional sobre la Llei d'Educació de Catalunya o el tancament en fals de la qüestió dels percentatges</i>	168

6.4.	<i>El punt d'ignició del 25%: la impugnació del decret 181/2008 del 9 de setembre, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments del segon cicle de l'educació infantil</i>	172
6.5.	<i>La sentència del TSJC que ara ja afecta el conjunt del sistema educatiu</i>	180
7.	<i>L'estratègia de la Generalitat per fer front a l'execució de la sentència del 25%</i>	183
7.1.	<i>Els debats previs: la recerca d'un consens tan imprescindible com complex</i>	183
7.2.	<i>La nova arquitectura legal: la llei sobre l'ús i l'aprenentatge de les llengües oficials en l'ensenyament no universitari i el decret llei de criteris per als projectes lingüístics.</i>	198
	<i>La llei sobre l'ús i l'aprenentatge de les llengües oficials en l'ensenyament no universitari</i>	198
	<i>El decret llei pel qual es fixen els criteris aplicables als projectes lingüístics</i>	202
7.3.	<i>La decisió del TSJC de no executar la sentència.</i>	206
7.4.	<i>Xutant la pilota endavant: el trasllat de la qüestió novament al TC i la inaplicació del 25% per part de la Generalitat</i>	213
7.5.	<i>Les espases a dalt de tot: a l'espera del desenllaç de la nova partida</i>	219
	<i>Bibliografia</i>	223

INTRODUCCIÓ: SOROLL DE TOGUES
 PER COMMEMORAR ELS 300 ANYS DE
 PERSECUCIÓ DEL CATALÀ A L'ESCOLA

I

Diuen els experts que la globalització ens du a la uniformitat lingüística. Només cal veure les dificultats que tenen algunes llengües d'estat per sobreviure en un món en què la llengua de Shakespeare ha esdevingut la *lingua franca* del planeta. En aquest context, les llengües minoritàries com el català ho tenen encara més difícil si no volen quedar reduïdes a una mena de patuès, a un «oscuro diàlogo entre payeses», com deia un dels ideòlegs més excèntrics del feixisme a Espanya, Ernesto Giménez Caballero. Sobretot si el model lingüístic de l'Estat plurilingüe que l'ha d'emparrar no només no el dota d'una especial i efectiva protecció sinó que l'agredeix des de les mateixes institucions.

Deixant de banda els balanços des del punt de vista socio-lingüístic, darrerament no gaire engrescadors, el reconeixement legal de l'oficialitat de les llengües distintes del castellà a Espanya —que hauria de fer que els poders públics les poguessin imposar a tot nivell— s'ha vist que no és suficient. Si no s'hi posa remei, aquest reconeixement pot derivar cap al que succeeix en altres països d'estructura plurilingüe —com França—, en què es donen situacions de respecte molt limi-

tat per a l'opció lingüística de les minories i s'executen polítiques lingüístiques públiques que oscil·len entre la més absoluta inhibició, la promoció o el foment per la via de subvencions i la grotesca prohibició d'utilitzar el català en els plens municipals, decidida pel prefecte dels Pirineus Orientals al municipi d'Elna.

Però no tot es redueix a una qüestió legal. Es tracta d'un tema que demana sensibilitat i equilibri entre les cultures hegemòniques i les minoritzades. Però, com veurem, les lleis i l'actitud dels jutges i tribunals no hi ajuden gaire. Per això no es pot perdre de vista el pecat lingüístic original que afecta el nostre dia a dia a Espanya: els pares de la Constitució de 1978 van optar per instituir un model lingüístic aparentment obert, com demostra el fet que la Carta Magna es remet als estatuts d'autonomia de les comunitats amb llengua pròpia per tal de completar-la. Però, al mateix temps, només menciona el castellà, que, a més de ser d'obligat coneixement, és la llengua oficial a tot l'Estat, i això exclou la possibilitat de monolingüismes territorials i deriva cap al que es coneix com el principi de territorialitat lingüística, que impedeix que a Espanya les llengües com el català tinguin un estatut personal, és a dir, que, a diferència del francès al Quebec, disposin de rang oficial arreu i els seus parlants puguin utilitzar-les davant les institucions comunes: l'Administració General de l'Estat, el Tribunal Constitucional, les Corts Generals, etc. Darrerament, un acord en el marc de la taula de diàleg per a la resolució del conflicte polític amb Catalunya ha volgut reparar per enèsima vegada aquesta situació.

No vull dir amb això que el plurilingüisme no hagi estat regulat de cap manera ni de forma més aviat dispersa i escadussera en algunes lleis estatals —com les que regulen el procediment administratiu o el poder judicial—, però es

tracta de mesures testimonials, molt limitades, que no eviten la prevalença del castellà. Fins i tot el Consell d'Europa ha constatat que Espanya incompleix els seus compromisos europeus per preservar la riquesa lingüística del continent. Així ho va manifestar el comitè de ministres d'aquest organisme en un informe de 2019 que instava el govern espanyol a reforçar l'ús de les llengües cooficials a l'administració central i a garantir el dret dels ciutadans que les parlen a utilitzar-les en els processos judicials. Potser per això, de tant en tant, algunes veus postulen amb bona intenció l'aprovació d'una llei de llengües a l'Estat. Però no sembla una bona solució, perquè això, per entendre'ns, encara que sembli exagerat, situaria el català al mateix nivell que el bable en una llei ordinària, mentre que el castellà seguiria regulat a la Constitució amb tots els beneficis.

Amb els anys s'ha vist que la situació a què ens ha portat aquesta arquitectura constitucional de les llengües és descoratjadora. Com que aquest model lingüístic té com a clau de volta l'oficialitat del castellà a tot l'Estat, a la llarga s'ha pretès que aquesta sigui la «llengua comuna». Mario Vargas Llosa, José Antonio Marina, Félix de Azúa, Albert Boadella, Arcadi Espada, Álvaro Pombo o Fernando Savater van arribar a subscriure el 2008 un *Manifiesto por la lengua común* on, per si hi havia dubtes, deixaven clara la intencionalitat política de la iniciativa, connectada amb la problemàtica de l'ús de les llengües a l'ensenyament, i consideraven que «no se trata de una desazón meramente cultural —nuestro idioma goza de una pujanza envidiable y creciente en el mundo entero, solo superada por el chino y el inglés— sino de una inquietud estrictamente política: se refiere a su papel como lengua principal de comunicación democrática en este país, así como de los derechos educativos y cívicos de quienes la

tienen como lengua materna o la eligen con todo derecho como vehículo preferente de expresión, comprensión y comunicación».

Dit amb altres paraules, segons l'espanyolisme lingüístic, les successives temptatives d'aconseguir que les llengües diferents del castellà ocupin, com a llengua pròpia que són, un lloc preferent en les comunitats autònomes bilingües no només constitueixen un greu atemptat contra la unitat de la nació espanyola, sinó que fomenten la fractura, a més de la ignorància, de la població. En suma, per a aquests intel·lectuals els intents adreçats a normalitzar i dignificar les «llengües maternes» (sic), en realitat tenen com a objectiu destruir la llengua espanyola i de retruc la nació espanyola, i contribueixen així a la confrontació entre les persones i les institucions. Per això, un dels fronts recurrents d'aquesta croada és l'educació, considerat un àmbit estratègic per a l'espanyolització com fa cent anys ho va ser combatre l'analfabetisme per sortir de l'endarreriment atàvic d'Espanya.

D'altra banda, i això és molt rellevant, podríem admetre que, a pesar de tot, la situació derivada d'aquest model lingüístic constitucional era relativament sostenible —als anys 1990 i ja ben entrat el segle XXI— mentre s'acceptava, ni que fos a desgrat, una certa preferència lingüística pel català en àmbits com l'ensenyament o la funció pública, derivada del caràcter del català com a «llengua pròpia» del país —noció prevista tant a l'Estatut de 1979 com al de 2006 i que alguns s'entesten a negar no només des del punt de vista jurídic, sinó fins i tot històric o sociolingüístic— i de la necessitat de «normalitzar» la llengua després de segles de postergació i de prohibicions. Això és cabdal perquè aquesta realitat s'ha vist sotmesa a un ampli qüestionament en els darrers temps.

En efecte, un dels aspectes que van passar més desaper-

cebut de la sentència del Tribunal Constitucional (TC) sobre l'Estatut (2010) fou que l'alt tribunal, al mateix temps que afirmava una igualtat rabiosa —paritat, en va dir— entre el castellà i el català a Catalunya, basant-se en la cooficialitat de totes dues, va començar a sepultar la normalització lingüística, que va deixar de ser vista com una necessitat peremptòria després de tres segles de persecució, tot i que això havia estat acceptat sense problemes i de forma reiterada pel mateix Tribunal Constitucional sobretot en l'àmbit educatiu. Com veurem, els magistrats del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (TSJC) del 25% de castellà van introduir aquest factor explicatiu en les seves sentències, juntament amb el fet inquietant que consideren que el castellà és un element residual a les escoles catalanes, desconeixent de forma deliberada la realitat sociolingüística del país i de les aules i els patis en particular. La decisió d'imposar un percentatge del 25% de castellà ha estat la cirereta del pastís d'aquesta novíssima doctrina revisionista. Una decisió política revestida de decisió judicial que prescindeix de la realitat més tangible, però també de la voluntat del Parlament de Catalunya i de l'administració educativa catalana.

Això últim és un dels aspectes que criden més l'atenció de la crisi del 25%: el fet que el Parlament, única institució legitimada per fixar les directrius de la resta de poders i assegurar la seva adaptació a la voluntat popular (incloent-hi el Govern, que és l'encarregat de concretar-les), hagi estat preterit de forma tan barroera per alguns tribunals, no només amb les seves sentències sinó també en la manera de plantejar al Tribunal Constitucional els dubtes sobre la constitucionalitat del nou marc legal adoptat legítimament el 2022 per donar resposta a una even-

tual execució de la sentència del TSJC. No hauria de ser així. Si hi ha una llei del Parlament o un acte del Govern compatible amb la llei, els jutges han de limitar-se a aplicar-los, no a convertir les seves sentències en lleis.

És clar que qui va començar aquesta dinàmica tan perniciosa, si més no amb les seves ambigüitats i contradiccions, va ser el Tribunal Constitucional, amb la sentència de l'Estatut del 28 de juny de 2010. El TC, que no és un òrgan del Poder Judicial però que resol conflictes polítics amb regles jurídiques, va declarar en aquesta assenyalada resolució —«com a principi»— que «és constitucionalment obligat que les dues llengües cooficials siguin reconegudes pels poders públics competents com a vehiculars». Potser empès per la conjuntura política adversa del moment. I això que la Constitució no diu res de llengües vehiculars. I que la legislació bàsica estatal i la catalana estableixen com a objectiu del sistema assolir la plena competència lingüística en les llengües oficials al final de l'etapa educativa obligatòria. Però el pitjor és que una lectura esbiaixada i interessada d'aquest discutible pronunciament del TC ens ha dut fins a on som ara. Especialment, quan s'ha omès la circumstància que el TC, al mateix temps que ha advocat per no excloure el castellà de l'ensenyament, ha admès des de sempre un ús més intensiu del català com a «centre de gravetat» del sistema, per raons d'integració i cohesió social i de normalització lingüística, i doncs això legitima l'aplicació de criteris pedagògics i l'exclusió de percentatges en l'ús de les llengües a l'ensenyament.

Ja tindrem ocasió de tractar amb detall aquesta qüestió. Ara del que es tracta és, davant la perspectiva d'una nova intervenció del Tribunal Constitucional sobre el tema, arran del plantejament d'una qüestió d'inconstitucionalitat per

part del TSJC i d'un recurs d'inconstitucionalitat del Partit Popular i de Ciutadans contra la nova legalitat sobre l'ús de les llengües en l'ensenyament, deixar clar que el Tribunal Constitucional hauria de mostrar-se inusualment deferent amb el Parlament de Catalunya, únic subjecte legitimat igual que les Corts Generals, democràticament i directa, per actualitzar la voluntat constituent i estatuent, sobretot quan hi ha poca cosa a «integrar» o a interpretar d'una Constitució que és més aviat parca en la qüestió. Tot això sense oblidar que la normalització és lluny de la seva plenitud, després d'anys de persecucions i de fenòmens migratoris sobrevinguts, vells i nous, que demanen encara ara una especial protecció.

Precisament això és el que hi ha a la base de la condició des de fa tres dècades del català com a llengua vehicular o de l'existència d'una tècnica pedagògica raonablement exitosa com la immersió lingüística, encara que, per ser honestos, cal reconèixer que no tothom pensa així. L'opció des dels inicis de l'autonomia política per un model de no separació per raó de llengua —de conjunció lingüística, se'n diu—, que garanteix, a més, l'aprenentatge del castellà, no només compleix amb l'objectiu constitucional de garantir el coneixement de totes les llengües oficials, sinó que totes les dades i estudis empírics i científics que es coneixen revelen que els nens i nenes tenen un domini oral i escrit del català i del castellà equivalent o millor que el d'altres territoris de l'Estat, fins i tot davant de l'alumnat monolingüe castellanoparlant. Només cal veure els resultats de les proves de competències bàsiques que es realitzen cada any als alumnes de sisè de primària (12 anys) i quart de l'ESO (16 anys).

II

Sigui com sigui, d'aquelles noces, aquests confits... Espremment algunes parts de la sentència de l'Estatut, el TSJC, el 30 de gener de 2014, i amb la cobertura de la coneguda com a Llei Wert —avui feliçment derogada— dictà una interlocutòria de mesures cautelars que exigia una presència del castellà a les aules en una proporció que no fos il·lusòria, i a parer seu això es garantia fixant el percentatge del 25%. Per arribar a aquest determinisme aritmètic —per què el 25% i no el 30%, posem per cas?—, el tribunal es basà en una sentència del Tribunal Europeu de Drets Humans (TEDH) del 23 de juliol de 1968 que revisava el percentatge d'hores que el govern belga —no pas cap tribunal— havia establert per a l'ensenyament en francès a les escoles flamenques amb important presència de valons francoparlants. En aquell cas, el percentatge anava de 4 a 8 hores a la setmana depenent del nivell d'ensenyament. El TEDH, contra el criteri d'alguns pares valons, determinà que aquesta situació no era desproporcionada. El Tribunal d'Estrasburg hi va afegir que l'ensenyament en neerlandès als alumnes valons en territori flamenc tampoc no constituïa una «despersonalització» dels alumnes de llengua materna francesa, fins i tot si en aquelles zones la població valona havia esdevingut majoritària a conseqüència de la immigració.

El més preocupant, però, és que, després de la vigència de les mesures cautelars, la sentència posterior, del 16 de desembre de 2020, que va resoldre el fons de l'assumpte, no només no tenia una base jurisprudencial sòlida sinó tampoc legal. La Llei Wert, que al seu dia fixava percentatges, i que havia estat guia i llum dels magistrats, havia quedat desplaçada per la nova legislació bàsica estatal (la Llei Celaá, que modificà la

LOE), en què no només no es fixaven percentatges sinó que tampoc no es parlava de llengües vehiculars, i es deixava en mans de les administracions educatives competents la concreció de la manera com els alumnes han d'assolir la competència en comunicació lingüística en català i en castellà, confiant aquesta tasca als centres i els ensenyants en funció de criteris pedagògics.

I és que establir un percentatge és una decisió pedagògica que acompanya la tasca de les escoles i els professors. Per això no s'han de descartar mai. Ho saben bé els pedagogs. Ara bé, ni una llei ni una decisió de l'autoritat educativa governamental no pot establir amb criteris científics un percentatge homogeni per a tot el territori de Catalunya —i igual per a tots els centres—, ja que la realitat és molt diversa i les necessitats per assolir l'objectiu de garantir l'aprenentatge de les llengües oficials varien. No cal dir que això és difícil de verificar per a un tribunal que es limita a examinar alguns projectes lingüístics de centre. Per això, el Parlament i el Govern, en regular recentment els usos lingüístics als centres educatius —cosa que ha servit per parar els peus al TSJC en la determinació d'executar a ultrança la seva sentència—, han establert una regulació de criteris dins el marge d'autonomia dels centres a l'hora de fixar la proporció d'ús de les llengües, atenent a la realitat del seu entorn sociolingüístic i a les eines de què disposen.

Tot va bé si acaba bé, com a mínim de moment. Final de la partida. *Game over*. I inici d'una altra tant o més decisiva. El Tribunal Constitucional tindrà l'última paraula davant la impossibilitat manifestada pel TSJC d'executar la seva sentència si no volia col·lidir amb el nou marc legal. No es pot descartar un *overturning*, un apartament total del TC de la seva doctrina, tenint en compte la seva evolució en els dar-

ners temps i la seva composició majoritàriament conservadora i grollerament partidista en molts moments. Potser un canvi en la seva composició afavorirà una pacificació del tema. Ja es veurà. El més rellevant, però, és que les autoritats educatives i la majoria del Parlament van ser capaços d'assolir un ampli, vigorós i plausible acord polític.

Assolir el consens que va donar llum a una nova regulació —que és el que paradoxalment demanava el mateix tribunal, tot i que cal pensar que d'un altre signe— no era fàcil. Cal tenir present el lògic temor de les autoritats a reobrir velles discussions legals lingüístiques, ja que es tracta d'una qüestió que sempre polaritza el debat polític i no només pedagògic. A més, cal comptar que, al costat dels sectors fanatitzats i mobilitzats a favor del castellà, hi ha també alguns sectors polítics, socials i educatius dels que militen en el catalanisme lingüístic que són tradicionalment contraris a donar al castellà el caràcter de llengua d'ensenyament, encara que es mantingui el català com a llengua vehicular i d'aprenentatge normalment emprada i, per tant, com a centre de gravetat del model lingüístic educatiu.

En qualsevol cas, cal insistir-hi, la imminent execució de la sentència per part del TSJC (un afer que va condicionar molt els actors polítics durant mesos, sota un escrutini públic intens, sobretot de la dreta mediàtica espanyola) va propiciar una àmplia entesa política com feia temps que no es veia a Catalunya, i va demostrar que encara són possibles els grans pactes, cosa que atorga a la política una gran legitimitat i un crèdit que darrerament li mancava. Això a banda, i a l'espera del que hagi de dir el Tribunal Constitucional, la guitarra aixafada del TSJC revela l'exitosa arquitectura jurídica utilitzada per modificar els paràmetres sobre els quals es va erigir l'ominosa sentència del 25%.

III

Aquesta situació descrita i encara la incertesa dels propers anys és possible perquè la llengua catalana, parlada per més de deu milions de persones a la Unió Europea (UE), viu de fa anys sotmesa a un estrès polític, judicial i mediàtic insuportable, promogut per un nacionalisme espanyol que presenta dificultats per digerir una altra cosa que no sigui l'hegemonia i la imposició del castellà arreu. Es tracta, sens dubte, d'una de les anomalies sociolingüístiques més grans de l'Europa actual.

Més enllà de les vicissituds i penalitats del català a l'ensenyament, doncs, el problema de fons és la concepció prevalent del castellà. Aquesta concepció supremacista i castellanitzadora és un fet constitutiu i idiosincràtic de la Pell de Brau que ja va ser teoritzada per Ortega y Gasset i que s'imposà, de fet i de dret, des de la Nova Planta borbònica a primers del segle XVIII. Aquesta necessitat de vertebrar la nació espanyola, també per la via lingüística, és en els fonaments, juntament amb altres factors d'ordre polític més conjuntural, tant de la incomprensió atàvica cap a la diversitat lingüística com dels reiterats atacs en àmbits com l'ensenyament, tot i que, sense caure en visions apocalíptiques, cal reconèixer els innegables avenços experimentats els darrers anys pel que fa al coneixement i l'extensió de l'ús del català.

Cal emmarcar avui aquesta visió tradicional —després del fracàs de la uniformització de l'estat liberal vuitcentista i de dues dictadures del segle XX— en el context del discurs públic legitimador de la creixent espanyolització de l'Estat reiniciada en democràcia sobretot pels governs de la dreta a Espanya, però també per l'ànima jacobina secular de determinada esquerra. Aquesta perspectiva s'erigeix, a més, sobre

mites o falsedats com la que nega la subordinació lingüística de què ha estat objecte el català, però també l'euskera, el galleg o l'aranès. «Nunca fue la nuestra lengua de imposición sino de encuentro; a nadie se le obligó nunca a hablar en castellano: fueron los pueblos más diversos quienes hicieron suyo por voluntad libérrima el idioma de Cervantes», va dir el rei Joan Carles en la seva cèlebre allocució amb motiu del lliurament dels premis Cervantes de 2001, entroncant amb el conegut pensament de Sánchez Albornoz i d'altres en el sentit que Castella no va imposar la seva llengua sinó que va triomfar per la superioritat de la seva intel·lectualitat.

La idea subjacent en aquesta concepció reviscuda del nacionalisme lingüístic espanyol no és la qualitat i la projecció d'una llengua com a literària, és clar. El concepte és que perquè una llengua sigui «nacional» no pot tenir caràcter local, en el sentit de la visió des d'un campanar. Això és, que el castellà té més valor comunicatiu que la resta de llengües, que, a banda de ser regionals, estan amarades d'un component identitari ranci i carrincló. Així ho afirmen els manifestos dels Vargas Llosa i companyia. D'aquí ve la insistència d'alguns sectors per posar fi a l'intent de generalitzar el català i el model lingüístic educatiu imperant, perquè entenen que això no només posa en perill l'aprenentatge del castellà sinó que engendra un monolingüisme restrictiu —en lloc d'un bilingüisme additiu— que dificulta el futur escolar i professional d'una part de la població de llengua materna castellana.

El fet que l'escola sigui un factor de socialització de primer nivell explica per què les principals invectives contra el català els darrers temps han anat dirigides a aquest àmbit, molt més que a l'administració i la funció pública, el consum, els mitjans de comunicació públics o les indústries cul-

turals. De fet, la repressió borbònica a partir de 1714 —i sobretot l'uniformisme del període liberal del segle XIX— se centrà en bona part en la cultura i la llengua, sobretot en l'ensenyament, fins i tot el religiós, perquè considerava que l'ús generalitzat de la llengua catalana era un bastó a les rodes contra la castellanització del país. Si fa no fa, això és el que va admetre anys després el ministre José Ignacio Wert, fautor de la nefasta llei epònima, quan digué al Congrés de Diputats que el govern espanyol estava interessat a «espanyolitzar a los alumnos catalanes», en aquest cas en el sentit de castellanitzar-los, emulant tot un Primo de Rivera que, en una reunió a Barcelona l'any 1924, i davant les penedides hosts catalanistes que li havien donat suport, digué que el que convenia fer a Catalunya era espanyolitzar-la i acabar amb l'acció catalanitzadora que s'estava fent a l'escola. Eclesiastès 1: 10: *nihil sub sole novum*.

La història moderna i contemporània de l'escola catalana és, per tant i en bona part, la història dels atacs patits durant tres-cents anys pels poders d'un Estat de vocació castellanista, molt sovint amb la complicitat de persones, entitats i sectors espanyolistes de dins i fora de Catalunya, igual que al País Valencià o a les Illes Balears. Recentment, l'exposició *Per una educació en llibertat*, que es va poder veure al Born de Barcelona la primavera de 2022, recordà els esforços de la societat catalana des de finals del segle XIX per disposar d'una educació de qualitat i en català.

Per acabar amb una nota optimista, cal dir, però, que ni les decisions judicials adverses ni les reiterades declaracions despectives d'alguns líders polítics o socials —o els comentaris sagnants i hostils a les xarxes socials—, mostra d'aquell imaginari ideològic supremacista descrit i inspirats en la doxa del nacionalisme lingüístic espanyol, no han afectat

fins ara ni l'ànim ni la determinació de la política educativa dels successius governs de la Generalitat de qualsevol signe o color polític. Això no estalvia que ara, com fa dos o tres segles, malgrat aquesta actitud entre coratjosa i defensiva dels actors polítics, socials i educatius majoritaris, l'actual model lingüístic educatiu estigui assetjat per unes relacions de poder desequilibrades i per discursos tan falsos com emmetzinats en l'espai mediàtic i, ara més que mai, en les decisives mans de jutges i tribunals.